

OS TELECLUBS DO CONCELLO DO CORGO (1967-1984): UNHA ACHEGA INICIAL

“Os teleclubs déronlle luces, alas, aos pobos, que xa tiñan unha inxuedanza, e aproveitaron...”
(Domingo de Franqueán)

RESUMO

Os finais dos 60 e primeiros dos 70 son a época dourada dos teleclubs en España, onde chegou a haber máis de 5.000. Case 400 na provincia de Lugo. A nosa achega recolle datos sobre teleclubs do Corgo que se gardan no Arquivo Histórico Provincial de Lugo e tamén da información de persoas xenerosas que aínda manteñen a memoria do que foron aquelas épocas de desarrollismo, onde “todo estaba por facer”.

Algúns dos seus maiores dinamizadores foron os párrocos. Pero os teleclubs tamén se deberon a outras iniciativas, como imos tentar describir. Das 38 parroquias que ten O Corgo, 5 contaron con teleclubs. O primeiro e máis dinámico creouse en Marei en 1967. Logo Franqueán, Gomeán, Folgosa e Farnadeiros. Eran asociacións con local social nos que se reunía a xente primeiramente a ver a televisión, pero de seguido realizaron labor comunitaria, social, cultural, artística ou de formación agraria, imprescindible daquela.

PALABRAS CLAVE:

teleclubs, animación sociocultural, desenvolvemento comunitario e rural, tardofranquismo, transición, lingua galega.

INTRODUCCIÓN

Placa externa no TC de Marei, da Extensión Agraria de Sarria

Para entender o contexto da situación no rural na que aparecen os teleclubs, podemos subliñar algunhas brevísimas liñas¹. Máis de tres cuartas partes dos galegos e galegas activas tiñan a actividade agraria como base na volta do ano 70.

García Rodicio, Juan José.

jjgr@edu.xunta.es.

Posgrao en Servizos Culturais

Agradecementos:

Ana Cabana (USC), persoal do AHPL, Eliseo López, Alfonso López, Montse López, Jose Antonio López, Jose Chousa pai e fillo, Olga, Julio López, Domingo Pérez, Pablo, Chelo e Mar, J. Carlos Rodríguez, e a todos os veciños e veciñas que amablemente atenderon no seu tempo esta investigación inicial.

Os labregos tiñan a obriga de pertencer ás *Hermanidades Sindicales de Labradores y Ganaderos* (HSLG, que no 1978 se reconstituían como Cámaras Agrarias), que tiñan o control de todo o mercado e elementos económicos (financiamento polas Caixas Rurais, compras e vendas de abonos, fitosanitarios, sementes, UTECOS, etc.). As Axencias de Extensión Agraria, máis técnicas e menos políticas, competían co sindicato vertical na xestión das necesidades do rural. Outro organismo esencial na época para os teleclubs, o IRYDA² financiador de moitos locais, camiños e obras, por medio das “Solicitudes de Auxilio Económico”. Aínda así, o cambio de modelo económico, a apertura de mercados, a reforma do sistema laboral, a reforma do sistema agrario e un longo etcétera eran materias pendentes para un país como España no contexto europeo. As Axencias de Extensión Agraria tiñan a función de dinamizar a Reforma Agraria tantas veces detida, na República e xa antes, e que en Galicia tiña varios retos, entre outros: a concentración parcelaria, a xestión empresarial do campo, incluída a tecnificación e maquinización, e a xeración de infraestruturas e a capacitación persoal e técnica. Non é aquí o lugar para describir o encomiable labor dos axentes de Extensión Agraria, pero si para dicir que contaron e promoveron os teleclubs como lugares de desenvolvemento comunitario, como lugares de reunión e de impartición de cursos. Os teleclubs foron unha vía para cumprir cos seus obxectivos de dinamizar o campo, e así se verá no caso concreto do Corgo.

Para comprender a iniciativa da creación dos teleclubs para o rural debemos dar conta de como xurdiu a idea de constituílos na estrutura política. Manuel Fraga Iribarne toma posesión do Ministerio de Información e Turismo en xullo do 1962, nun

(1) Unha información moito máis completa en COLLARTE PÉREZ, A., (2006), *Labregos no franquismo*, Ourense, Difusora das Letras.

(2) Acrónimo do Instituto de Reforma y Desarrollo Agrario, xuntou ao Servizo nacional de Concentración Parcelaria e ao Instituto Nacional de Colonización.

cambio de gabinete que inaugura unha época, e no que tamén estaría Laureano López Rodo, o impulsor dos Plans de Desenvolvemento, que acabarán dándolle nome a esa época chamada “Desarrollismo”³. No 1964 o Ministerio de Información e Turismo (antes chamado de Propaganda, e posteriormente de Cultura) ten que deseñar e orquestrar a campaña “25 anos de paz”, que celebraría esa España que levaba dende 1939 sen guerra. O 18 de xullo de 1964 (día conmemorativo do alzamento militar contra a República) inaugúranse os Estudos de Televisión de Prado del Rey como os maiores até o momento en Europa. Prodúcese e difúndese a película “Franco, ese hombre” (en Televisión Española a partir de novembro). E tamén nese ano 1964 inaugúranse os primeiros teleclubs. O primeiro en Zamora, o segundo en Belesar (Vilalba) e o terceiro San Esteban de Camoiras. Quen inaugura o primeiro é o galego Pío Cabanillas Gallas, na súa condición de Subsecretario do Ministerio de Información e Turismo⁴.

A televisión estaba abocada a ser o medio de comunicación de masas máis influente. Pero apenas había televisións. E menos no rural. Os teleclubs créanse para que a xente do rural tivera ese acceso á televisión, idea por outra parte nada orixinal, xa que esa iniciativa xa se implantara antes en Francia e mesmo na India. En España tamén se nomean “guías” ou “monitores” para que a xente do rural “poidera entender e manexar” a televisión. Os televisores entregados aos teleclubs pertencían á Dirección Xeral de Radiodifusión e Televisión, da que tamén dependerá dende 1968 o NODO (Noticiero Documental, que se proxectaba obrigatoriamente nas sesións de cine en España⁵).

A idea dende un principio foi constituír unha Rede Nacional de teleclubs, con un programa propio, dirección xeral propia e financiamento e convenios propios e un medio de comunicación propio, o *Boletín Teleclub*⁶. Este boletín ou revista, que inicialmente serviu de presentación das autoridades (Xefe do Estado, ministro Manuel Fraga, subsecretario Pío Cabanillas, etc.), de seguido foi un medio de difusión cultural de todo o estado. Os actos culturais, a difusión das iniciativas de mellores socioculturais dos pobos (actividades de recuperación de folclore, promoción da saúde, do ocio

Ciclos culturais organizados dende a Delegación do MIT

creativo en linguas propias, etc.) era recollida en calquera lugar de España onde se recibía puntualmente ese boletín coma unha ventá aberta que servía de inspiración (se se podía facer unha cabalgata de Reis en Logroño, por que non en Viveiro?, (se se podía falar de sexualidade en Sevilla, por que non en Lestrobe?). Ese boletín a nivel estatal deixou de editarse nos inicios dos anos setenta, cando se empezou a editar o boletín *Teleclub Galicia*, que baixo o patrocinio económico da Fundación Barrié, seguiu cumprindo a función de enalzamento das mellores iniciativas nas catro provincias galegas.

Como sinalamos, é básico para entendermos a existencia e o labor dos teleclubs galegos o papel dos curas párrocos. Neste senso debemos citar a influencia do Concilio Vaticano II, ao que asistiron bispos de Lugo, como Ona de Echave e Araujo Iglesias, e supoñía, entre outras cousas, unha posta ó día dos relixiosos e da liturxia. Houbo unha boa cantidade de sacerdotes que acababan de saír do Seminario, de Lugo coma doutros lugares, que tiñan o espírito do Concilio Vaticano II como referente para a súa práctica. Misar na lingua que entendese a xente, incorporar cantigas ás liturxias, darlles máis participación aos fegreses, achegarse

(3) Manuel Fraga Iribarne chega ao MIT en 10 xullo 1962 e deixa o Ministerio 29 outubro de 1969. Substitúeo Sánchez Bella. Logo sería presidente da Xunta de Galicia de 1989 a 2005. Cambiou de gabinete despois da presión internacional (e congreso político no exilio español). O substituído era Gabriel Arias Salgado e levaba dende 1951.

(4) Foi despois ministro do 3 de xaneiro 1974 ao 29 outubro de 1974.

(5) O NO-DO foi o xornal audiovisual propagandístico do Réxime durante 40 anos.

(6) O primeiro número do Ano I é en novembro de 1966, aínda que hai unha publicación previa.

mais ás necesidades, e “salvar o home, agora, non despois”.

A memoria dos corgueses sinala que foi don Jaime Ceide, párroco de Franqueán e promotor do seu teleclub, quen deu algúns dos pasos decisivos desta modernización: celebrou en 1969 a primeira misa en lingua galega⁷, e foi quen retirou a obrigatoriedade de dar “os responsos”, que eran parte do peculio do que dispuñan os sacerdotes naquela época⁸. Aínda que tamén antes algúns sacerdotes daban algunhas clases de alfabetización, como o vello cura de Marei, don David. O labor dos curas, sobre todo dos máis novos, foi decisiva nunha época na que a autoridade pública dunha parroquia era o cura e o mestre. E eles foron dos primeiros en ser os dinamizadores culturais dos teleclubs, tarefa que acometeron autónoma e libremente.

OS TELECLUBS EN LUGO

A provincia de Lugo, por razóns aínda por investigar, foi das máis xenerosas na creación de teleclubs. Durante o ano 1966 dos 1.113 creados en España, 73 deles creáronse en Lugo. Seis meses máis tarde, en xullo de 1967 había o dobre (151) na nosa provincia, e en marzo de 1970, 332. En 5 anos fixéronse tres cuartas partes dos que houbo finalmente na provincia. TC creados (Fonte: I Tirada do Boletín *Teleclub*, segunda época, agosto de 1974.)

Para entender unha das razóns deste auxé é preciso facermos mención á Fundación Barrié de la Maza. Pedro Barrié de la Maza, conde de FENOSA⁹, asina en 1968, en nome da fundación que creara, un convenio co Ministerio de Información de Manuel Fraga para financiar durante catro anos con 10 millóns de pesetas catro

Ano	Nº TC España	Lugo	Observación
1964	26		O 1º o 29 de novembro
1965	278		
1966	1.113	73	En outubro só 20 en Lugo
1967	2.322	151	Xullo en Lugo
1968	3.348		
1969	4.414		
1970	4.414	332	Marzo
1974	4.599	351	En Agosto

teleclubs perfectamente dotados cada ano en cada provincia galega. Este convenio renovarao até en tres ocasións máis a súa viúva Carmen Arias. Aínda en 1983 a Fundación tería catro millóns e medio de pesetas de orzamento para teleclubs.

Lugo 351	Burgos 290	León 247	Oviedo 233	Ourense 209
----------	------------	----------	------------	-------------

Comparativa das provincias que máis TC crearan, en Agosto de 1974:

Podiamos considerar aos TC do Corgo como partícipes das 3 fases de creación de teleclubs: A primeira “fornada”, con Manuel Fraga aínda no Ministerio até 1969; a segunda fornada, xa con menos forza, pero tentando reflotar toda a rede de teleclubs até 1975; e a última, ao abeiro dos convenios de creación na época da Transición e até 1984 na Democracia. Por iso sinalamos que a

	Nº TC	Ano de creación
Marei	1.076	1967
Franqueán	1.839	1967
Folgosa	4.854	1973
Gomeán	4.900	1973
Farnadeiros	5.255	1978

A evolución concreta no Concello do Corgo foi a seguinte:

época gloriosa dos TC foi no tránsito dos 60 aos 70. Fixémonos que dende 1966 até 1969 temos un número de 3.000 TC creados, isto é, xa estaban fundados catro quintas partes do total. Con respecto ao financiamento sinalar que o teleclub de Folgosa, despois de crearse en xaneiro de 1973, cursou petición ao delegado provincial para incluírse nas axudas da Barrié, petición do cura párroco que se cursa, chegando de inmediato ao centro material habitual dos teleclubs e financiamento. O teleclub de Farnadeiros tamén se acolle a estas axudas do convenio da Barrié no ano 1978.

(7) O 7 de xaneiro de 1969 fora cando se comunicara o recoñecemento da lingua galega para a liturxia, despois da insistencia, con sinaturas ante Roma, dos sacerdotes galegos, e Ms. Araújo como iniciador.

(8) Os “responsos” serían aquelas oracións e salmodias que se facían en cada parada fronte a unha casa no enterro e condución dun féretro a darlle sepultura. En cada parada de cada casa, barrio ou cruzamentos de camiños, a xente daba unha cantidade; para o sacerdote, por executar o responso. O que se criticaba, e por iso se extirpou ese costume, é que “se mercadeaba, e cada morto valía o que deran polos responsos, pero o diñeiro ía para o cura, non para o morto”

(9) FENOSA non é lugar ou condado, é Fuerzas Eléctricas do Noroeste S.A. P Barrié tamén foi partícipe na creación de Astano, Emesa, La Toja, Alúmina, Ceide, Ferrocarril a Zamora e outras infraestruturas industriais, incluso formativas como a Escola de Exeñeiros Industriais ou de Arquitectura.

O persoal que estaba encargado da xestión de altas e subministración aos teleclubs en Lugo foi especialmente dilixente. Isto facilitou a creación de tantos teleclubs na provincia, converténdose na que tiña máis centros de todo o Estado. A delegación do Ministerio de Información e Turismo era a Delegación da JCITE, que era a Xunta Central de Información, Turismo e Educación Popular¹⁰. Nesta última vertente, a de “educación popular”, era onde se encadraba a difusión cultural da que os teleclubs formaban parte¹¹. Pero tamén estaba o Ministerio de Agricultura, que con Extensión Agraria e Ordenación rural exercía de financiador e promotor de moitos. Existía un “Asesor Provincial” de teleclubs, que era o encargado de supervisar a súa creación e mantemento. En Lugo foi o focense Luís Cordeiro quen ostentou este cargo¹². A el competía dinamizar as xestións de axudas económicas dos diversos organismos (MIT, IRYDA, a Deputación, e mesmo o Padroado de Vivenda rural Álvarez Ude). Dende a Delegación remitíanse os modelos de actas de constitución, de estatutos, de cesión de terreos, e o boletín oficial de inscrición, onde se describía a comunidade (incluíndo as taxas de emigración, diversión habitual, estimación dos veciños que o solicitaban e previsión de local e dimensións) e os porques do proxecto do TC, incluíndo a razón de escoller esta ou aquela persoa como monitora.

Esta xestión podémola seguir, por exemplo, no caso do TC de Farnadeiros:

- Setembro de 1978, asínase un acta de constitución
- 14 novembro de 1978 entra solicitude en Dirección Xeral de Difusión Cultural,
- 24 xaneiro 1979 acéptase,
- 20 abril 1979 recollen tocadiscos,
- 9 maio de 1980 reciben biblioteca básica de 300 volumes,
- 15 de maio de 1980 reciben lote de discos, 15 libros e un armario librería.

A persoa que se nomeaba como secretario monitor tiña que solicitar e ter aprobado un certificado de “buena conducta moral, pública y privada, sin conocersele antecedentes político sociales ni actos contrarios al Régimen actual, al que están considerados afectos”, asinado polo Gobernador civil. Dende os primeiros anos fanse xuntanzas e cursos de monitores polas diversas partes do Estado (en Galicia na Toxa), onde se dá formación

sobre actividades, desenvolvemento comunitario, póñense en común experiencias, e realízanse probas cos aparellos que logo teñen que facer funcionar nos teleclubs.

Libros das bibliotecas dos TC

Se ben inicialmente se podía dispoñer como se dá da asociación do teleclub un enderezo particular, de seguido se propoñía un local común (vellas escolas¹³ sobre todo), ou ben rehabilitando ou construído de novo. En Franqueán iniciouse así, na casa dun particular, e máis logo fíxose un local a carón da escola, en terreo cedido ao común. En Farnadeiros e posiblemente Gomeán foi na antiga escola construída polos veciños. E en Marei e Folgosa en locais cedidos pola parroquia.

Os enxeñeiros do IRYDA redactaban planos que ofertaban e publicitaban no boletín Teleclub Galicia por exemplo, para construír teleclubs (un

Cartel do calendario do TC de Marei

(10) Nun primeiro intre tamén asinaba o propio gobernador civil. O delegado da JCITE no 1967 era Francisco Martín Gallardo.

(11) No desmantelamento do Movimiento e Sindicato Vertical franquista, o MIT pasaría a ser Cultura, e os TC depender de Dir Xer. de Difusión Cultural.

(12) Luís Cordeiro foi o primeiro Presidente da Deputación de Lugo da Democracia.

(13) A lei de Educación de 1971 propuxo a Concentración en “Centros” Educativos. O Corgo e APóboa.

deles tiña incluso forma de hórreo). O mesmo IRYDA adoitaba financiar as obras e dispoñer material.

Ofrecíase tamén para o adorno do interior da sé, en clave de estímulo cultural, variada carteleira, en concreto imaxes fotografadas do Museo do Prado (Velázquez, Zurbarán, Goya, etc), cun texto na parte inferior referido ao autor e á obra¹⁴. Tamén era habitual, en toda a xeografía española a entrega de carteis cunha imaxe do claustro do Mosteiro de Silos. No acto de entrega dos televisores, e das acreditacións, entregábase unha placa metálica co logotipo da Rede Nacional de teleclubs, que en letras de liñas redondeadas e pop, propias da época “yeye” rubricaba TELE-CLUB nos exteriores de todos os locais, moitos dos cales aínda hoxe se poden ver, non sempre advertido polos viandantes, ben pola perda da pintura que os resaltaba, ben por estaren en portas ou partes do edificio que xa non teñen acceso.

Inicialmente o teleclub era un club con televisión¹⁵. A calquera teleclub oficial o Ministerio de Información e Turismo vía a súa Delegación, facíalle entrega do consabido televisor, nun acto ao que inicialmente asistían alcaldes e moitos veciños e veciñas, e que despois se foi quedando nun acto administrativo.

En moitos sitios, como a montaña luguesa podíase dar a circunstancia de contar con aparello receptor, e non con antena para recoller ese sinal. Na zona do Corgo o sinal proviña do repetidor do Picato (concello de Guntín) pola canle nº 4. No caso deste concello o único problema foi que non en todas as parroquias tiñan a corrente eléctrica (de FENOSA) a 220 V, senón que tamén a había a 125, por exemplo en Gomeán e Folgosa, e por iso era preciso un transformador de corrente para facer funcionar calquera aparello. O primeiro era o televisor, e despois, e ás veces ao mesmo tempo na mesma constitución do teleclub, moitos outros aparellos (tocadiscos, magnetófono, etc.). As referencias verbais fan que se refiran á delegación do MIT, hoxe Cultura, como “unha familia, á que ías cando precisabas algo, e que cho intentaban solucionar e facilitarche as cousas o mellor posible”. Iso é moito dicir, dunha administración coma a da época da que falamos, o que indica a boa disposición a que os teleclubs se organizaran no rural.

Discos das discotecas dos TC

Os tocadiscos nos sesenta eran o centro da festa para a mocidade. Era habitual que se sacasen á venda e difusión cancións soltas (en discos con cara A e cara B). Toda a década dos setenta os teleclubs de toda España dispuxeron do tocadiscos Bettor Dual (33 e 45 revolucións, segundo se puxera un “single” (con 1 ou 2 cancións) ou un “maxi single” (4 cancións)). A Rede de teleclubs facíalles entrega dun lote de discos, algúns da colección “Fundador” e “Belter” Por exemplo na “Discoteca Fundador” do 72/73, ou nos Discos Sorpresa fundador, contábanse con artistas como Betty Missiego, Tony Ronald, Los Tres Paraguayos, Peret, Miguel Ríos, Waldo de los Ríos. Grupos como Los Módulos, Los Payos, Los Pekenikes; cantautores ou cantantes como Mari Trini, Dolores Vargas, Alberto Cortez, Karina, e, como non, o incombustible Manolo Escobar. Tamén se dispuña de coleccións como “Eurovisión 68”, “Música de Baile” ou “Cadena de éxitos”

Tamén contaba cun magnetófono de bobinas que podía gravar e tamén reproducir audio, e é posible que haxa algunha conferencia gravada, e persoas contando contos e chistes, aínda que non puidermos topar ningunha nas nosas investigación até o de agora no Corgo. Tamén un proxector de diapositivas, con coleccións de diapositivas de temáticas agrarias, de historia da arte ou bioloxía, que até daquela era algo só ao alcance de institutos de Bacharelato ou universidades. E para sorpresa e agrado de moitos, unha máquina de proxectar cine

(14) Por exemplo nunha reprodución de Rubens, retrato de María de Medicis di “Lo fundamental en Rubens son las grandes composiciones de colores entonados y ricos, y los desnudos con una carne dorada y palpitante...”

(15) No primeiro boletín xa se relatan os 3 obxectivos dos TC: distracción, convivencia e ensinanza.

en 16 mm, co que proxectar películas alugadas, ou outras que se dispuñan nas delegacións do MIT baixo petición previa.

Todos os materiais seguían sendo propiedade do Ministerio doante, e sempre se asinaban “recibís” e documentos do estilo de

"En el día de la fecha se hace entrega al TC de ... nº de la provincia, de un tocadiscos marca Königer 2501. El Ministerio mantiene la propiedad y plena disponibilidad del mismo, pudiendo por tanto retirarlo de estimarlo pertinente.... EL TC queda advertido.. utilizándolo de acuerdo con los fines propios del TC, ... artículo 1743 y ss. del código civil"

Pero alén de aparellos electrónicos, os teleclubs tamén contaban con bibliotecas. Nos primeiros anos, a biblioteca básica do TC constaba da colección de Editora Nacional, con temas académicos e de historia. Despois sería a enciclopedia Labor, e a colección da Editorial Salvat, de 300 volumes a que ocupara os estantes dos teleclubs, ademais dunha colección infantil, de agronomía, de bricolaxe ou de literatura clásica e actual.

A Rede Nacional de teleclubs tamén editaba unha serie de libros propios con títulos de interese: *Televisión y acción cultural*, *El cine*, *Técnicas teatrales*, *Las maravillas del mundo* e *Plantas y jardines*.

O teleclub de Marei

Exterior do TC de Marei co logotipo oficial que facía de credencial

É un privilexio para unha investigación contar con memorias publicadas das actividades dunha asociación, e que estas se poidan enriquecer coa memoria viva das xentes. O daquela cura párroco de Marei publicou¹⁶ unha revista-memoria anual, da que se difundían centos de exemplares. Daquela, coma hoxe, é útil publicitar os logros de calquera asociación ou empresa. Tamén é obrigatorio dar conta das axudas ou investimentos realizados. E, aínda máis, naquela altura era útil

para que as xentes da emigraciónoubesen o que estaba avanzando a aldea e a parroquia. Don Eliseo ía casa por casa preguntando varias cuestións, e unha delas era os enderezos dos veciños e veciñas emigrados en Barcelona, en Lugo, en Ourense e en Madrid. Enderezo e teléfono. Porque no Teleclub de Marei púxose un dos primeiros teléfonos da contorna, para cando veu o ministro Fraga a inauguralo.

Nunha rolda por varios teleclubs da provincia, que remataría en Samos cunha xuntanza de teleclubs, Manuel Fraga inaugurou o teleclub de Marei¹⁷. Até a igrexa de Marei (o teleclub está en terreo da reitoral) foron o Gobernador Civil, o Delegado do MIT, e o Delegado Territorial de Telefónica. Alfonso López, o repinicador, tocou as campás, que era como se difundían as novas dende sempre. Desá inauguración gárdase referencia nos xornais da época (*El Progreso*), dando conta do gran número de xente asistente, pero tamén na memoria de don Eliseo López, párroco e monitor do teleclub de Marei. Conta, con retranscrición, como no momento do discurso do ministro contan que caeu unha fiestra cun gran ruído “porque caeron uns prisioneiros que tiña para suxeitala”. Lembra que “resulta que hai que poñer o teléfono porque vén Fraga inauguralo dentro de 15 días. Facer unha pancarta de benvinda. E gravalo nun magnetófono que mandaron. Déronnos máis do que eramos capaces de imaxinar. Unha máquina de cine (que logo non funcionaba). E había que facer un discurso”. O discurso do cura López dicía algo así:

“Quiero una España más Una, con menos diferencias entre regiones, porque 3 son las leyendas negras sobre Galicia: ser españoles, ser gallegos, y ser pobres labregos¹⁸... Quiero una España más Grande, que se venda vino del Ribeiro en el extranjero, si, que la gente tenga derecho a emigrar, pero también a vivir dignamente del producto de su labor en donde nace... Y una España más Libre ...porque estamos sin derechos ciudadanos y tenemos la madurez suficiente para libertades políticas...”

E remata esta intervención ao estilo dos curas agraristas como Basilio Álvarez “...Lo único que

(16) Polo menos a segunda e terceira das memorias (72-73 e 73-74) coa axuda de Xulio Xiz.

(17) 26 de agosto de 1969. Na recepción de teleclubs da provincia no mosteiro de Samos, despois dunha xornada recorrendo O Cebreiro, As Nogais, celebra misa o abade de Samos.

(18) No xornal *El Progreso* do 27 de agosto de 1969, (portada e pax. 5), o cronista di que o cura dixo: “tres leyendas negras pesan sobre nosotros, 1º la de ser españoles, 2º la de ser gallegos y 3º la de haber nacido en Lugo... somos nosotros con nuestro esfuerzo ... los que hemos de deshacer estos malos entendidos”

pido es que me dejen continuar sirviendo al pueblo de Marei". A seguir, o Gobernador civil (e Xefe Provincial do Movemento) Eduardo del Río levántase e di unhas palabras de corrección inmediata "...hai que saber que puesto ocupa cada uno y su obligación. España no es la del 36... Galicia es puntera en motocultores...", e logo Fraga ampliara o argumento ao Gobernador "ya no es la del 36, pero queda mucho por hacer..." Pero despois diralle no coche ao ministro, xunto co Delegado e outras personalidades, despois de certo silencio de circunstanancias "...el curita estuvo valiente...", e replicando en complicidade Sanchez Carro¹⁹ **"yo no le llevo a ver a cualquiera"**²⁰.

Televisor entregado ao Teleclub

pan e unha báscula para vender tenreiros. Nas súas propias palabras "Eso indica unha intención, unha capacidade de traballar para o común e en común, dende sempre". Lembra tamén un Comité de Socialistas e Comunistas. El escoitaba naquelas conversas abertas "Un desexo de xustiza, de colaboración, de cultura e arte... Un carnaval, de 10-12 grupos de 6-7 persoas, sempre se celebrou., disfrazados, meténdose coa xente (...) eses días de noite pecha, despois de ir xogar a partida onda un veciño. Ías para a cama, abrías a ventá, e había un tío cantando por un camiño... Ían os mozos ao único sitio con luz, que tiña unha radio, e conectaban con Radio "Pirenaica" ... "Fiesta en el Aire..." E a inqueda deste sacerdote novo era tamén a de informarse, e dispoñer das revistas e libros de "matute"²¹ **de cando ían a Madrid, ou en Pontevedra no Magariños, ou ao Fusalba. Incluso dispuxo o libro de Julián Grimau, que naquel momento estaba prohibido pola censura**²². Estudou para mestre nos principios dos setenta, cando estaba en plena tarefa co Teleclub, "por casualida-

de, un cura compañeiro díxome que logo podía entrar sen ingreso, e alá fun". Máis tarde tamén estaría facendo servizo en Preescolar na Casa. "Era un home aberto, sociable, que quería o mellor para o pueblo, e ás veces ata deu o que non tiña", di seu amigo José Chousa. "El era o que facía todo e nos enredaba aos outros" testemuña Julio, o carteiro. "Pero todo era de xeito informal" di o propio Eliseo.

A autoridade do cura nas parroquias de antano era grande, e ademais vivían nas reitorais e coñecían as necesidades da xente. Nesas roldas que facía Eliseo polas casas cada tanto, amais de recoller os teléfonos da xente emigrada para poder contactar con eles, tamén recollía o que cría a xente da casa que lle facía falla á aldea "...e en 4-5 anos, case todo se conseguiu... cando cheguei só chegaba a carretera a 10 casas, e dalí a pouco ás 100 que había". Tamén levou a moitos mozos e mozas á escola a Lugo os luns polas mañás, naquel seu Seat 600 que aparcaba na parte de atrás do teleclub, como lembra Monste López.

Outra das tarefas que teimaron foi construír unha radio por medio dun curso de CEAC de mestre electricista, e aínda que se recibiron os fascículos, a xente foino abandonado, pero fixeron funcionar aquel cúmulo de transistores e resistencias, condensadores e empates, insertos nunha placa metálica que aínda arromba nos locais do Teleclub.

Para achegármonos ao labor do TC de Marei contamos coas memorias das actividades, as que as xentes chaman "os libros do teleclub". Son como unhas revistas anuais que unha asociación realiza para dar conta do realizado, das persoas que colaboraron, etc²³. **Preséntanse en formato apaisado 25x15 cm. aproximadamente, con capa e contracapa en cartón a dúas tintas (vermello e negro), e constan de 80-100 páxinas, con publicidade en páxina par. Nos teleclubs de toda a provincia representábanse pezas de teatro en galego. E parte destas revistas-libros-memorias estaban en galego. Nos libros-memoria do teleclub de Marei**

(19) Tamén coñecido como Alsanca, na crónica deportiva.

(20) Referencia de Eliseo López de testemuño recibida do propio Sánchez Carro.

(21) Matute en alusión ao alcohol ilegal, pero en caso de libros eran libros sobre os que pesaba censura e prohibición de edición, difusión, tenencia e lectura.

(22) Julian Grimau: Membro do Partido Comunista foi a última persoa xulgada e condeada por tribunal militar por delitos derivados da Guerra Civil. Detido o 7 novembro de 1962, xulgado en Consello de Guerra en 18 abril de 1963, executado o 20 abril 1963.

(23) Como se sinala no libro-memoria de Nadal de 1973, recollendo unha viñeta do TC de Folgoso tirada do boletín *Teleclub Galicia* a propósito das Semanas Culturais, dous paisanos, un deles coa pucha posta e o paraugas na caluga din "Ta ben eso das semanas culturais", e o outro replica "Si... primeiro danche muita cultura e despois tés que mandar a "Memoria".

contan as nosas fontes que houbo instrución e consello de que se fixera parte maior en castelán, aínda que se mantivera o galego²⁴.

As axudas económicas aos TC para as semanas culturais²⁵ tiñan como contrapartida escribir unhas memorias ou partes de actividades. Un xeito ben completo, orixinal, e que transcende o propio acto administrativo é a confección destes Libros-Memoria no Teleclub de Marei, no que no Nadal do 72 dise *"Sirva esta publicación de estímulo a las fuerzas vivas que luchan por un Marey mejor..."* e tamén *"El TC de Marey te abre sus puertas... entra confiado... a través de estas páginas pretende, que cerca o lejos, entréis dentro de el y juzgueis benevolmente, y os suméis al quehacer que comporta el cotidiano vivir, a la común tarea..."*. En cada número réndense contas do que se fixo e se desfixo, dos logros do ano anterior, etc.

Por exemplo nunha páxina titulada "Resumen de un año" da memoria de 1972 fálase de:

- Construción de almacéns para as Cooperativas.
- A instalación dunha báscula para pesar gando.
- Pistas a diversos barrios da parroquia.
- Viaxes de estudo a diversas explotacións gandeiras de Asturias e Santander.

E tamén se expoñen con humilde transparencia o que non se puido conseguir:

- Alumeado público.
- Restauración da igrexa parroquial.
- Explanación do campo de fútbol²⁶.
- Explotacións comunitarias.

É especialmente interesante o que se conta no libro do 1971, por canto narra o acadado dende a comezos de 1967.

- Construción do edificio. Nun terreo anexo á reitoral destinado a cortes e pendellos que estaban en ruína, faise unha fonda reforma. O edificio é dunha soa planta, está apoiado na reitoral e ten unha porta a esta, á que se sube por medio da escaleira que vai tamén dende o exterior. Conta cun espazo de oficina, que lle chaman "do Plantel", onde está a biblioteca, e un salón amplo onde está o bar, a lareira, o baño e a porta para o teléfono.
- Construción do campo de minibasket e duchas. Aínda presentes. Un campo de 10 metros de lonxitude aproximadamente, pintado pero de dimensións adaptadas ao pequeno espazo, e coas canastras de ferro.

- Instalación de teléfono público rural (nº 22 de Gomeán)²⁷.
- Biblioteca Básica, con doazóns do MIT, adquisicións e outros doadores. Esa biblioteca básica eran inicialmente uns 300 volumes da Editora Nacional, con monografías diversas.

Material: fútbolín, tocadiscos, magnetófono, proxector de diapositivas e filminas, proxector de cine sonoro, etc. (Salvo o fútbolín, todo o demais era o material básico dos teleclubs que financiaba a Fundación Barrié).

Entre os logros comunitarios, que mesmo os fan acredores do premio de 1969 de "Desenvolvemento Comunitario" estaba a creación de Cooperativa do Campo, da que aínda hoxe existe presenza e que é a primeira cooperativa de consumo da provincia (en realidade apenas funcionou)²⁸; **a creación do Plantel de Extensión Agraria, que sería unha sede e agrupación local para xestionar as actividades da Central; a xestión da construción da escola (de nenos e nenas); ou a renovación de tendido eléctrico; unha Cabalgata de Reis con reparto de xoguetes (recollíanse polas xogueterías da cidade de Lugo, e moitas doábanos xenerosamente), nas que participou Julio López e Montse L. Fouz; un curso de aprendizaxe agrario, baixo a dirección da Axencia de Extensión Agraria de Sarria; e máis de 50 charlas, que segundo as memorias "han servido para que varios socios hayan efectuado diversos cambios en sus explotaciones, haciéndolas más rentables con siembra de prados artificiales, maíces híbridos, frutales..."**; a proxección dunha vintena de películas e varias excursións culturais, unhas a cargo dos socios e outras da Extensión Agraria (a Madrid, 5 días á Feira do Campo, a todas as capitais galegas, a Portugal, etc).

24) Por exemplo, podemos analizar a presenza da lingua galega no Libro- memoria de Nadal do 1971: escríbese en castelán a relación de actividades e salvo as autoridades e personalidades e tamén a publicidade que ía en castelán, todas as entrevistas e incluso a reflexión do padre Jesús Mato se presentan en lingua galega, arredor de 10 páxinas en total. Da publicidade, só *La Estrella de Galicia* (dun total de 3 anunciantes) o fai en galego: "¡Despois de 64 anos, seguimos "madurando" orgullosamente... mais non nos avellentamos. Si, maduramos unha cervexa perfeita, no "seu ponto"... xusta aos seus gustos. Esto é orgullo. Axiña a produciremos na fábrica máis moderna de Europa... orgullosamente galega... LEG.. é a máxima expresión en cervexas"

(25) A Delegación xestionaba Semanas Culturais no 72 73 e 74 por case 40 TC de Lugo.

(26) Había uns terreos por tras da reitoral, onde se xogou ao fútbol, e incluso dérase a cesións de veciños, pero nunca se fixo.

(27) Parece ser que apenas 15 días antes da inauguración non había tal teléfono, e ía vir o ministro co afán de inauguralo. Grazas ás xestións de Eliseo co delegado da compañía Telefónica e o alcalde do Corgo, púidose facer todo en tan escaso tempo, apenas 15 días despois da festa parroquial do 15 de agosto.

(28) No relativo a iniciativas como a Cooperativa do campo non é que o teleclub fixera estritamente as xestións, pero si era o centro da primeira iniciativa, era o disparador, por medio dalgunha charla, algunha proposta, unha reunión, unha consulta. Para iso estaba o Plantel da Extensión Agraria, e os funcionarios, e obviamente os propios veciños que formaban tales cooperativas. O cura chegou a ser membro da directiva, pero non exercía como tal e pagaba as súas cotas correspondentes.

O curso para obter o carné de tractorista, ou o de mecánica, para o que se mercou un motor que se desmontou de arriba a abaixo, foi moi importante segundo contan.

Alén das memorias escritas, os veciños gardan na súa memoria o importante papel que tiña o bar do teleclub polo que supoñía de lugar de ocio e de convivencia da veciñanza. Este rexíase en réxime de autoservizo, se ben tamén se contaba coa atención que dispensaba un membro da directiva, Julio López, o carteiro. Igualmente se lembra o teleclub como un lugar no que se desenvolvían moitas actividades como a preparación das comunicacións e das confirmacións dos rapaces e as festas parroquiais

Segundo a memoria, o valor da obra realizada superaría os 2 millóns de ptas., e dado que o financiamento era de 160.000 ptas., a achega do Concello era de 20.000 ptas., houbo que sumar 325 días de traballos dos veciños, e mesmo coa doazón de 42.000 ptas. dun veciño. O soporte económico, igual que a alta asistencia ás actividades permite ver que a veciñanza de Marei traballou cooperativamente porque estaban interesados en melloraren a súa calidade de vida. Na memoria do Nadal 1973 sinalaba amador Troncoso *"Hace 8 años que conozco las gentes de Marey. He visto su proceso de desarrollo comunitario. Sinceramente los progresos alcanzados han sido francamente esperanzadores. De un pueblo de poca fe en ellos mismos, ha pasado a ser un pueblo ejemplo de pueblos"*. Na memoria do 1973 falando con veciños que axudaran na construción do camiño de Vilanova e Vilar di Elías Parajuá, de 72 anos, á pregunta, *por que traballa aquí?* respondía *"Pois traballo para que o pueblo teña outro vivir. Este camiño lévanos hastra o centro da parroquia, á igrexa, ó colegio, para que os alumnos poidan vir sin quedar entalados polos camiños. E a produción, para que teña outro valor. Así, poderemos vivir moito máis cómodamente do que vivimos hastra agora"*. Xesús Mato comenta sobre o espírito da xente de Marei: *"Comunidade exemplar que se deixou de perder o tempo chumisqueando ou chorando e púxose a traballar, sen outear pr'atrás ollando as dificultades. Por todo isto, dándome conta d'as trécolas que tivéstedes que remexer, d'as gabias que houbo que saltar, d'as moreas que houbo que desfacer... non teño máis remedio que felicitaros de novo, un ano máis"*.

O propio Eliseo, daquela cura de Marei, di que non houbo ningunha consigna, circular ou particularidade á hora de montar e sacar adiante actividades do teleclub, o que é evidente, é que o teleclub tamén funcionaba como local de actividades que non eran propias del, pero para as se utilizaba o local²⁹. **O propio ex-cura comenta "eu sentíame completa e absolutamente libre, fixen, fixemos o que puidemos facer". E non só o di el, senón moitos monitores dos teleclubs de Lugo naquela época. A delegación de Lugo organizaba unhas "Semanas Culturais", na primavera, en máis de 30 teleclubs. En Marei no 73 foi en febreiro.**

Os funcionarios e cargos da delegación, incluso dende o "incidente" da inauguración co ministro sempre foron solícitos ou polo menos, deixaron facer, como pedía o propio cura-monitor. Será pola distancia, pola falta de interese, pola despreocupación polas cousas pequenas que facían uns veciños pola súa propia aldea sen molestar a ninguén, será porque as dinamizaba o párroco, o caso é que toda ese labor non tivo tanto obstáculos externos coma os do propio proceso de medrar. Ao redor do 1984 "acabouse o programa", e o dinamizador colleu outros camiños lonxe deste meritorio labor.

O teleclub de Folgosa

Como unha continuación do seu labor no de Marei, e irradiando o seu coñecemento, no teleclub de Folgosa deu unha charla Eliseo López o 18 de xaneiro de 1973, co título "El Teleclub como lugar de convivencia y como medio eficaz para la promoción de la parroquia", e inmediatamente despois víronse dúas películas documentais de "Historias de Pepe", das que s'elles subministraba aos teleclubs a Delegación. O cura de Folgosa era Benigno Mella, de Melide, "un cura moi dinámico que tamén fixo moitas cousas", recorda a memoria veciñal. O teleclub de Folgosa foi o nº 4854 da Rede Nacional, e dispuxeron poñerlle como nome "O noso lar" pero de seguido recibiron advertencia de que non era regulamentario poñerlles alcumes aos teleclubs, que o número era o identificativo. A acta de constitución está datada o 2 de xaneiro de 1973, e xa nese mes e seguintes dispuxeron unha serie abondosa de actividades, incluída a xestión

(29) Nalgún caso, como o dun curso de cooperativismo, a comandancia da Garda Civil reclamoulles o permiso para celebralo. O dereito de reunión, ou o dereito a falar en público máis de 3 persoas, sen permiso previo da Garda Civil ou do Gobernador Civil é un logro da Democracia. O famoso "disuélvanse, por favor" facía mención a calquera xuntanza de varias persoas que estivesen falando de calquera tema que puidese afectar "á seguridade do Estado".

paralela coa Delegación do Ministerio e a Fundación Barrié para acadar fondos e materiais dun teleclub oficial. Segundo o artigo 5º dos estatutos do teleclub, o ámbito territorial de acción previsto para o TC estaba integrado polas localidades seguintes: Coto, Vilacorbe, Piñeiro, Erboreda, Seoane, Santo Estevo, Monte de Silva, Veiga de Armelore e Coea. O que sería a parroquia.

Juan Carlos, hoxe cura en Marei, e de familia de Coto-Folgosa, lembra a gran animación dos partidos de fútbol, das conferencias, a presenza de autoridades e de moita xente nas actividades O local, apegado á igrexa, refíxose a partir doutra construción previa. Chegou a haber unha mesa de pin-pon, un pequeno bar (a onde viñan mozos doutras parroquias, como Franqueán). Nas partes de actividades, que era preceptivo enviar á Delegación para xustificar actividades trimestral ou semestralmente aparecen reflectidas moitas actividades: ao pouco da constitución ten lugar unha reunión de Extensión Agraria de Castroverde e en febreiro de 1974 xa se relata a creación de 6 comisións para encadrar aos socios e socias e repartir tarefas³⁰. **Houbo actividades tremendamente exitosas: como a de "Convivencias para matrimonios", ás que asistiron un ano 61 parellas e que se repetirá noutras ocasións con matrimonios doutras aldeas e tamén as "Convivencias para mozos"**³¹, nas actividades do primeiro semestre de 1974 destaca un curso de tractoristas, no que se podía conseguir o carné de condución do vehículo e que tamén validaba a parte teórica do carné de conducir de coches. Asistiron 39 homes e 5 mulleres; ou un curso sobre alimentación do gando e administración familiar impartido polo axente de Extensión Agraria de Castroverde.

No 76 hai cambio de monitor por cambio de residencia, pois o dinamizador inicial estaba de coengo en Madrid, e cambiaron as propostas. Dende 1978 a 1980 recíbense libros, o tocadiscos, que enviaba a Delegación de Cultura, etc, pero xa non había o nivel de actividade dos primeiros anos setenta. Aínda así, rexístranse moitas charlas, bailes e a presenza de moitos veciños e veciñas para veren certos programas de televisión (como o "Un, dos, tres"). Tampouco se deixaron de lado aspectos como a realización de obras comunitarias (camiños veciñais, botar firme...), sempre contando con prestación persoal de traballo e cesión gratuíta por parte dos propietarios dos terreos.

O teleclub de Farnadeiros

Antiga Escola reformada por e para o TC de Farnadeiros

Un caso tardío na constitución dos teleclubs, tanto no concello do Corgo como para o conxunto de Galicia, é o de San Estevo de Farnadeiros. Fundouse nos primeiros anos da democracia, en 1978, grazas a que o convenio coa Fundación Barrié seguía garantindo a creación con financiamento e prestación de material. O teleclub situouse na antiga escola, que era e segue sendo aínda o local electoral.

Conta Jose Ángel Rodríguez Arias, o primeiro secretario e monitor que a escola a rehabilitaron eles co diñeiro que lles concederan pola constitución do teleclub, e algo máis que houbo que poñer. Pero "non importaba gastar diñeiro polo puebo". Antigamente no piso de arriba vivía a mestra, dona Pepita, cos seus fillos. A escola foi doazón da xente da parroquia, polo tanto é parroquial, non municipal, e así o tivo que testemuñar o Concello. Había un camiño, que hoxe é estrada que sae do desvío da vía rápida.

O promotor presidente do TC fora José Silva, un retornado de Venezuela que instalou unha granxa

(30) "Comisión 1 de Estudio e Formación Religiosa e Formación Profesional, Comisión 2 Deportivo-recreativa, Comisión 3 de Obras comunitarias, Comisión 4 de problemas e relacións humanas, Comisión 5 de decoración e reforma do TC e Comisión 6 de fondos e orzamentos".

(31) No 1974 repítese a Semana de convivencias para matrimonios (carácter socio-religioso subliñado) do 21 ao 31 de marzo con matrimonios de Folgosa e viúvas, e matrimonios doutras aldeas. As charlas impartíunas o reverendo Francisco García Campo e tres matrimonios. Os temas das convivencias, dos que cumpridamente se editou tarxeta-folleto para entregar como invitación foron: "Amor, La familia iglesia doméstica. Sintonía Sexual y paternidad responsable. La espiritualidad responsable. Confianza y diálogo en el Matrimonio. La educación de los hijos". As "Convivencias para mozos" (de ambos sexos maiores de 16 anos). 6 a 10 de Abril e incluían o "I trofeo juventud", conferencias, traballos en equipo sobre temas variados (amizade, ideais, diversión, valores, Cristo, a Virxe). A última convivencia foi presidida polo bispo de Lugo.

agrícola, moi preto do teleclub. “Era unha persoa que quería tirar polo pueblo, tiña coche, e facía os papeleos”. José Ángel estaba inserto nesa actividade sociopolítica propia da transición á democracia: o veterinario Baliela, de Gomeán, animara a uns mozos (entre eles a el) nunha asociación cultural e logo no PSOE³², pero o asesor para artellar o teleclub non fora ese, senón que foi o cura de Marei, don Eliseo, ao que visitaran en diversas ocasións, e animáraos e informáraos de onde pedir financiamento e que tipo de actividades facer. Incluso el mesmo se encargou de dar algunha charla (sobre a importancia dos pais na EXB, nunha semana cultural dun Nadal, na que tamén se falara da xuventude no rural, o desenvolvemento comunitario, a hixiene no campo, os cambios nas explotacións, etc.).

Na creación do teleclub entregouse a consabida Televisión (marca ELBE), e o tocadiscos marca Bettor Dual, con altofalantes, con autotransformador, con discos (lote da III Campaña en 1980), e unha biblioteca de 300 volumes, entre os que se contaban biografías e estudos de Larra, Beckett, Galileo, Teilhard de Chardin, Wallon, Mahoma, Xoán XXIII, Hobbes, Shopenhauer, ou Santo Tomás, entre outros moitísimos títulos da biblioteca básica Salvat ou a colección Austral, de socioloxía, literatura infantil, xardinería, a autobiografía de Federico Sánchez, Mujercitas, a Constitución ou coleccións de pintores clásicos.

As actividades do teleclub de Farnadeiros duraron pouco, catro ou cinco anos, porque “non había moito quen tirase” sinala a memoria popular, pero foron moi significativas, e o edificio, segue sendo de utilidade aínda hoxe³³.

O teleclub de Franqueán

Creouno en 1967 o cura párroco don Jaime Ceide³⁴. O segundo televisor da contorna e teleclub tivo o seu local nos baixos dunha casa que lle mercaron á familia Besteiro. Despois alguén cedeu un terreo, se cadra dunhas “folgadas”³⁵, preto do campo da festa (San Roque), e da escola (para que tamén cederan o terreo). Por alí tamén se colocou a báscula de gando. Era daquela un lugar común, encrucillada de camiños. Camiños que houbo que facer, e que forman parte dos logros do teleclub. No 1974 a súa directiva promove o ensanchamento e camiño á igrexa e o afirmado e sumidoiros.

Exterior actual do TC de Franqueán, remozado

O primeiro monitor foi Luciano Marbán, ao que sucedeu Domingo Pérez. Pero a proposta inicial eran dúas mozas as que se ocuparían do cargo de monitor. Dise que as mozas de Franqueán, e todo a aldea, sempre foi moi progresista, e que había moita igualdade entre xéneros. As mozas ían á última moda (minifaldas, bikinis), e as familias apostaban por que as mozas seguisen estudando, a pesar de que o habitual en España era que as mozas só seguisen as actividades da “Sección Femenina”, da que tamén había actividade en Gomeán, ou na parroquia. Tamén se di que en Franqueán, á parte de tradicións antigas “como eso de facer calaveras coas cabazas, que aquí se fixo sempre”, sempre se celebrou o Entroido, incluso no franquismo³⁶. Daquela había moi poucos medios “facíamos as caretas de caixas de zapatos, e pintábamolas con tizóns”. Por iso, a concesión do primeiro televisor e dun tocadiscos, e unha pequena biblioteca, cartelería, era un material que a xente de seguido aproveitou. Temos tamén en conta que a corrente eléctrica púxose en Franqueán no 1955 pero a 125 V, e os aparellos tiñan que levar transformador de voltaxe. O televisor recolleuse o 14 de agosto de 1967. E a inauguración do novo local foi na festa da Purísima de 1972, cando se tocou “jota e muiñeira” ata altas horas da madrugada³⁷. Tamén houbo gravacións de cancións populares e vilancicos no 72 estando uns montañeiros de paso.

(32) Chegara a presentarse nas municipais, e por apenas 8 votos non conseguira a acta de concelleiro, que si conseguira o veterinario Baliela, como cabeza de lista.

(33) É o caso do curso de bordado, da charla das Comisións Labregas ou da “peña quinieliística” que se montou “Solo eran homes os que acudían. Traíanse unhas caixas de refrescos. Xogábase a partida de tute ou birisca. Eran anos difíciles, e como non se gañaba nada, abandonouse...”. A peña era un medio máis de manter a ilusión e crear convivencia veciñal”.

(34) O párroco recibiu unha homenaxe en outono de 1972 polo seu labor, cunha placa que aínda está agora nesa área común na que se pode ler “A súa confianza en nós fainos sentir esperanza no noso futuro”.

(35) Podían ser faixas de terreo que van dende a linde propia até un espazo común, como camiños ou regatos.

(36) Na época da ditadura o Entroido e as máscaras, bromas á autoridade e outros non estaban permitidos.

(37) Parece ser que eran os bailes da Sección Femenina, xa bastante “peneirados”. A xente de antes, realmente cando ía bailar dicía “ir de rúa a...” ou “hai rúa en...”.

Nos “guateques” dos domingos e algunha festa soaban os discos. Houbo un cartel de grandes dimensións de Serrat, un dos favoritos da xente, que tamén escoitaba a Patxi Andión, Víctor Manuel, Mari Trini, Los Módulos, Julio Iglesias, Camilo Sexto, Nino Bravo, etc. O tocadiscos amañábase ás veces un veciño, substituíndo a agulla lectora por un pauciño afiado de carballo. Pola noite, preparados cun bra-seiro para escorrentar o frío, chegaban os máis vellos para botar a partida e ver a televisión (lémbra-se “Gala del sábado” especialmente). Tamén se realizaron as actividades no marco de Ciclos Culturais da Delegación da primavera do 73.

A Directiva do teleclub realizaba eleccións cada tanto, como era preceptivo. Decidíase quen se encargaba de abrir, pechar, pedir os fondos para o bar, tamén o encargado da contabilidade, e acordábanse prezos para que se mantivera o servizo. Había unhas cotas, e incluso socios honorarios que doaran cantidades grandes sobre todo dos estaban en Madrid na emigración. Das actividades máis lembradas son o Belén inmenso que se poñía polo Nadal, os magostos, o baile tradicional (que o houbo porque parece que as mozas aprendían na “Sección Femenina” en Gomeán), as excursións a cargo de Extensión Agraria de Castroverde, guiadas por José Recimil³⁸, onde se sentiron “internacionales”.

A grande importancia do teleclub remata “cando chegan os televisores ás casas”. Ata o 2008 no que se reformou o edificio, estivo abandonado e perdéndose material.

CONCLUSION

Sabemos que isto só é unha pequenísima achega ao coñecemento xeral do labor e presenza dos teleclubs no concello do Corgo. Aínda queda moita historia, viva, que escoitar e contar, e que para esta edición non foi posible recompilar. Abre o interese a moitas temáticas da época, que haberá que seguir recollendo.

A nosa pretensión nestas páxinas foi facer mención a unha iniciativa que para a altura dos anos 60 e 70, -e só entendendo o tecido sociocultural da época se pode entender-, foi encomiable, pioneira, dinamizadora, e que non só o foi no eido das tecnoloxías de comunicación, como na bibliografía se reflicte, senón no cultural e no comunitario, que deixou unha pegada necesaria para o que logo foi a Democracia. Os teleclubs foron lugares de ocio, pero tamén, e sobre todo, lugares de convivencia, centros para a mellora da comunidade, que sentiu neles un motor tractor ao que engancharse.

BIBLIOGRAFIA

Revistas:

- Boletíns Teleclub. Madrid. Editados por JCITE. 1966-1971
- Boletíns Teleclub Galicia. Edita Delegación JCITE Lugo, e A Coruña. 1971-1974
- Teleclub MAREY (memorias autoeditadas) Navidad 71, Navidad 1972-73, Navidad 1973-1974
- Agenda Sindical, 1971, 1972, Delegación de la Organización Sindical Española.
- Agenda Tiempo Nuevo 1963. Organización Sindical Española

Monografías:

- Fundación Pedro Barrié de la Maza, I Centenario de D. Pedro Barrié de la Maza, A Coruña. 1988
- TRANCHE, R. ; SÁNCHEZ-BIOSCA, V., (2001), *NODO, el tiempo y la Memoria*, Cátedra/Filmoteca
- COLLARTE PÉREZ, A., *Labregos no franquismo*, Ourense, Difusora das Letras. 2006
- FERNANDEZ FREIXANES, V. *Doce gallegos*. Plaza y Janés 1979

FOTOGRAFÍAS:

- 1: Cartel do calendario do TC de Marei.
- 2: Placa externa no TC de Marei, da Extensión Agraria de Sarria.
- 3: Cartel do Ministerio de Agricultura, do Desenvolvemento Comunitario, para os nosos fillos.
- 4: Oco de proxección cara o salón do TC de Marei, xa coa foto dos Reis constitucionais.
- 5: Exterior do TC de Marei 2011.
- 6: Cabina de Teléfono público de Marei.
- 7: Ciclos culturais organizados dende a Delegación do MIT.
- 8: Exterior actual do TC de Franqueán, remozado.
- 9: Toca-discos Bettor dual, para os TC.
- 10: Antiga Escola reformada por e para o TC de Farnadeiros.
- 11: Libros das bibliotecas dos TC.
- 12: Discos das discotecas dos TC.

(38) José Recimil foi o promotor do teleclub de Gomeán. Tamén sería Parlamentario galego dende 1983. Deixamos a referencia ao TC de Gomeán para outro momento da investigación, polo escaso e contradictorio dos datos até o de agora atopados.